

PREZENȚA ÎN CÂMPUL CRITICII ISTORIEI LITERARE ȘI ESEISTICII

1. Eseistica lui Radu Stanca

După poezie și dramaturgie, critica a fost terenul pe care „cerchiștii” au desfășurat o activitate asiduă, sub toate aspectele acestei îndeletniciri. Au practicat cu egală dexteritate, cronica literară, recenzia, eseul și intervenția polemică, studiul teoretic și cercetarea monografică. Interesul lor pentru critică s-a văzut din capul locului, aceasta ocupând partea principală din revista cercului. Și caietele *Euphorion* erau concepute cu o asemenea contribuție precumpănitoare în sumar. Știu să țină condeiul, ca să comenteze literatura, toți alcătuitoarii grupului, chiar și poeții. Radu Stanca n-a fost numai fermecătorul baladist, a și pledat cu excelență pregătire intelectuală și forță de convingere teoretică ideea resuscitării genului, precum am văzut. A argumentat tot atât de competent pentru ce trebuie readusă în actualitate tragedia. Câtă pricepere avea poetul și dramaturgul să expliceze cu eleganță și admirabilă claritate mecanismele fenomenului literar, se constată încă din dizertația lui de licență, *Problema cititului*,¹ unde efectuează niște disociații foarte inteligente și moderne, alcătuiind o mică estetică in nuce.

Radu Stanca a scris pagini scilpitoare despre Caragiale, subliniind polemic universalitatea acestuia. În teatrul lui, pre-

¹ Mircea Muthu a publicat o ediție de sine stătătoare a studiului, relevându-i în prefață și notele însoțitoare ideile care anticipează teoria recepției. (Radu Stanca: *Problema cititului*, Ed. Clusium, Cluj-Napoca, 1997.)

cizează el cu o remarcabilă subtilitate critică, „nu avem oameni meschini, ci meschinăria. Nu oameni proști, ci prostia. Teatrul lui Molière este un teatru cu tipuri de oameni. Teatrul lui Caragiale este un teatru cu „tipuri de vicii“. Accentul pus pe universalitate (aici, până a vedea în *O scrisoare pierdută* sau *O noapte furtunoasă*, pure cusuri morale manifestându-și esența pe scenă) țintește să anuleze vechea imputare că aceste opere mult gustate ar fi locale și perisabile. Un obiectiv identic urmărește și relevarea reversului tragic al comicului caragialesc, care ne face să râdem pentru că niște situații sunt, ca la Molière, mai curând „de plâns“.²

Observații pătrunzătoare aduce Radu Stanca scriind în bună cunoștință de cauză și despre alți autori dramatici, Al. Davila, Camil Petrescu, Mihail Sebastian, Al. Kirițescu, Ion Luca Caragiale, G. M. Zamfirescu.

Dintre considerațiile sale critice, se disting mai cu seamă, prin raritatea lor, cele privind arta punerii în scenă. Radu Stanca surprinde precoce, aici, o tendință ajunsă astăzi provocatoare de veritabile ravagii în teatru. E vorba de dorința regizorului să nu mai rămână anonim, ci să se facă și el vizibil. Actorul a fost transformat, drept urmare, în „marionetă“, opera dramatică a devenit doar „pretext“. În schimb, „cadrul“, decorul, scenografia, elemente „accesorii“ au căpătat un rol capital.³ Câtă dreptate avea Radu Stanca să critice această nemodestie regizorală și să prevină asupra urmărilor ei nocive lumea teatrului, ne dăm seama acum, când se „joacă“ povestiri, jurnale scriitoricești, ba chiar schimburi de scrisori, dar apar tot mai puține opere dramatice propriu-zise.

Pledoaria pentru „echilibru“, „măsură“, „universalitate“ în intervențiile critice ale lui Radu Stanca, limpezimea expunerii tezelor aruncă o lumină semnificativă asupra naturii sale poetice, de trubadur cu gustul fantazării romantice, strunite însă

² Radu Stanca: *Recitind pe Caragiale*. în *Acvarium*, op.cit.

³ Radu Stanca: *Retratizarea teatrului*, ibid.

prin înclinația dramaturgului către construcții artistice bine cumpănite, clasice.

2. Ștefan Aug. Doinaș, critic de poezie

Înzestrarea de comentator avizat al literaturii a luat forme și mai evidente la Ștefan Aug. Doinaș. Scrierile sale cu acest obiect numără șase volume, *Lampa lui Diogene* (1970), *Poezie și modă poetică* (1972), *Orfeu și tentația realului* (1974), *Lectura poeziei* (1980), *Eseuri* (1996), *Poeți străini* (1997), și sunt rodul prezenței autorului în câmpul criticii, neîntrerupt, timp de peste trei decenii. Așa cum rezultă și din titlurile cărților citate, Doinaș și-a concentrat aici, aproape exclusiv, interesul asupra liricii, ocupându-se de opera unor înaintași iluștri: Dante, Hölderlin, Goethe, Eminescu, Mallarmé, Valéry, Ruben Dario, Blaga, Ion Barbu, Bacovia, Philippide, Arghezi, Pillat, Gottfried Benn, Jorge Guillén, Victor Ségalen, Eugenio Montale ș.a. A arătat nu mai puțină atenție confrăților „cerchiști”; a vorbit despre Radu Stanca, Ioanichie Olteanu, Eta Boeriu, Wolf Aichelburg, Dominic Stanca și le-a descries universul poetic cu o exactitate adesea superioară celei pe care au izbutit să o atingă criticii profesioniști, precum am avut ocazia să constatăm. A surprins de asemeni, nu odată, notele definatorii ale unor autori cu orientare lirică foarte diferită de a grupului sibian, ca Gellu Naum, Virgil Teodorescu, Nina Cassian, Nichita Stănescu, Marin Sorescu sau Mircea Dinescu.

Comentariile lui Doinaș n-au nimic impresionist. Deși vin de la un poet, ele se abțin să prelungească fantazia altora și să sprijine caracterizările pe sugestii metaforice. Doinaș scrie despre Goethe și Hölderlin, Blaga ori Celan, nebuzuindu-se doar pe instinctul său creator, ci căutând să facă inteligibil misterul artei acestora. Procedează în contact cu lirica lor mai „științific” ca Negoieșcu, critic de meserie. Și-a construit un concept al poeziei, eșafodându-l rațional, cât este posibil, și se ține de el. În ce constă acesta, aflăm pe larg din eseul, despre

Măstăle
atevâp
metie
(1992)